

La Tordera
perspectiva geograhicohistòrica d'un riu
Cèsar Gutiérrez i Perearnau

La Tordera, perspectiva geograhicohistòrica d'un riu

Cèsar Gutiérrez i Perearnau

Ajuntament de Sant Celoni, 1999, 117 pàg.

La Tordera, del Montseny a la Mediterrània

Exposició produïda per l'Ajuntament de Sant Celoni

La Rectoria Vella de Sant Celoni, del 9 de setembre a l'1 de novembre de 1999.

Ressenya

Marta Miralles

Àrea de Medi Ambient de
l'Ajuntament de Sant Celoni

L'estudi de Cèsar Gutiérrez publicat amb el títol *La Tordera, perspectiva geograhicohistòrica d'un riu* s'inicià l'any 1995, en què l'Ajuntament de Sant Celoni concedí a l'autor un ajut a la recerca per a l'estudi de les zones humides i el curs mitjà i baix de la Tordera. El treball partia d'una recerca històrica sobre totes les zones humides de la conca de la Tordera i de la seva dinàmica, i incloïa una catalogació i caracterització de les zones que actualment encara es conserven. L'obra publicada recull la primera part d'aquest estudi.

En aquest llibre es fa una descripció de la dinàmica natural del riu Tordera i es recullen les dades biofísiques que la caracteritzen i la informació històrica sobre el seu comportament. D'una banda, ens trobem amb una extensa exposició comentada de dades climatològiques, hidrològiques i topogràfiques, que ens permet entendre el funcionament de la Tordera i la magnitud de les re-

vingudes d'aquest riu mediterrani. D'altra banda, s'hi inclouen una multitud de referències de caràcter històric sobre les riuades, que en aquest riu han estat, a vegades, espectaculars.

La primera part del llibre, doncs, conté una descripció de la Tordera i de la seva conca amb relació a la seva geografia. Seguidament, hi trobem un recull de dades pluviomètriques i hidrològiques de les diverses estacions meteorològiques i d'aforament de la conca. El període considerat per al càlcul de les mitjanes pluviomètriques anuals i mensuals és de set (Vallgorguina) fins a setanta-tres anys (Santa Coloma de Farners). A partir de les dades de què disposa, l'autor defineix la pluviometria de la conca com a pròpia d'un clima subhumit. Les dades sobre els cabals de la Tordera s'han extret de tres estacions d'aforament, situades a Sant Celoni, a Tordera i a la riera d'Arbúcies, i se'n serveix per comentar la dinàmica hidrològica

anual del riu, la irregularitat interanual i la importància de l'aquífer. En aquesta primera part del llibre també es fa esment del creixement de la població i de la concentració de l'ocupació urbana i industrial a les planes al·luvials. Finalment, tota aquesta informació es comenta en un apartat titulat «Característiques del riu», en el qual es descriu la dinàmica natural de la Tordera, des de la seva part alta fins a la desembocadura, a partir de considerar i relacionar tots els paràmetres que hi intervenen en cadascun dels trams.

A la segona part del llibre hi trobem els apartats que ens apropen a la visió històrica del riu; primer, des d'un punt de vista físic (com era el riu antigament), i després, amb relació a la magnitud de les revingudes (com es comportava en aquestes situacions). L'autor se serveix, molt sovint, de la inclusió de paràgrafs de documentació històrica —unes vegades, descriptiva, i altres, prescriptiva— que permeten que el lector es faci càrrec de les impressions de les persones amb relació al riu i a les pertorbadores *torderades*. És especialment rellevant l'esforç de recopilació de moltes referències sobre inundacions, que comencen l'any 1322 i se centren en els tres darrers segles. Estan exposades cronològicament i s'hi s'exemplifiquen una seixantena de *torderades*. Aquest recull finalitza amb un comentari respecte a l'estacionalitat de les grans revingudes, que ocorren durant els mesos de tardor i hivern, especialment durant l'octubre.

Els darrers apartats del llibre inclouen un recull de referències toponímiques relacionades amb el riu o la vegetació de ribera, referències sobre l'aprofitament de les seves aigües i de les planes al·luvials, actuacions de defensa i recuperació de terres de conreu envaïdes per les inundacions, ponts i passeres destruïts...

Finalment, l'autor comenta quins són els grans impactes que actuen negativament sobre la dinàmica natural de la Tordera i les mesures de protecció que caldria portar a terme per a la seva conservació.

En definitiva, és un llibre que permet fer-se una idea de com era la Tordera fa uns segles i constatar els canvis recents en la dinàmica del riu, fruit de l'ocupació humana i de l'aprofitament dels recursos naturals de la conca. És especialment interessant trobar, inserits en un text metòdicament reincident, la reproducció exacta de molts paràgrafs de textos històrics referents a les revingudes de la Tordera i a les seves conseqüències.

Coincidint amb la presentació d'aquest volum, a finals d'estiu del 1999, es va inaugurar, en el marc de la programació d'exposicions de la Rectoria Vella de Sant Celoni, l'exposició *La Tordera, del Montseny a la Mediterrània*, fruit de l'interès creixent que suscita aquest riu, tant en la població de la conca com en altres col·lectius de Catalunya.

La Tordera és un riu amb una conca petita (850 km², aproximadament) i plena de forts contrastos: espais naturals protegits i

zones industrials, turisme de masses i llocs recòndits, petits rierols de muntanya i amples planes al·luvials. L'exposició és una imatge de tots aquests elements, i vol contribuir a desvetllar la sensibilitat de les persones per a la recuperació plena del riu. Recuperar-la, no només en el sentit de recuperar els diversos ambients naturals i el funcionament dels ecosistemes fluvials, sinó també de replantejar la nostra relació amb el riu, de respecte, d'ús i de fruïció.

Per aconseguir aquest objectiu, l'exposició fa un retrat actual de la Tordera, en què s'insisteix en el fet que el riu és un sistema viu amb el qual nosaltres estem absolutament implicats, i ens convida a reflexionar sobre la conca.

Consta de quatre grans blocs que s'entrecreuen, de manera que permeten al visitant fer-se una imatge del riu força global. Un primer bloc, el formen els plafons que fan referència als trets generals de la Tordera, on es descriu el seu recorregut des del naixement, a Sant Marçal, fins a la desembocadura al mar, entre Blanes i Malgrat, i es defineix i mostra com a riu mediterrani. El segon bloc el componen una sèrie de plafons en els quals es fa una mirada als seus tres trams principals del riu. De cada tram, en detalla les característiques físiques i biològiques i s'hi relacionen les activitats humanes més típiques (les activitats forestals, l'ús de l'aigua per a consum domèstic i per beure, les plantacions, les indústries, les extraccions d'àrids, el turisme, l'agricultura...). També s'hi inclou un repàs de les rieres i els llocs d'interès

més significatius. El tercer bloc recull informació de la conca com a unitat funcional, i s'hi exposen diferents qüestions: el cicle de l'aigua, les riuades, els processos biològics, el patrimoni natural, les connexions biològiques i el paper de les persones. Aquest bloc, que aplica a la Tordera temes tan universals, té un interès especial perquè remarca amb insistència la possibilitat i necessitat de fer compatible l'entorn natural amb les activitats humanes. Finalment, hi ha un petit apartat on es fa un recull d'una vintena de racons de la conca. Es presenta com una llibreta de fitxes, i pretén motivar les persones perquè visitin els llocs esmentats i coneguin la Tordera de primera mà. Hi ha comentats indrets tan diversos com el mateix naixement de la Tordera, a la font Bona; l'ermita romànica de Santa Magdalena, a Mosqueroles; l'embassament de Santa Fe, a la riera de Gualba; el poble d'Arbúcies; la font de Sant Salvador, a Santa

Coloma de Farners; els estanys de l'entorn del poble de Tordera, i el castell de Sant Joan, a Blanes.

L'exposició aplega una gran quantitat d'informació escrita, però evita esdevenir feixuga gràcies a la gran quantitat de fotografies de qualitat que sempre acompanyen els textos i que permeten optar per la interpretació visual sense necessitat de llegir-ne els comentaris. Alhora, els mapes, les figures i els dibuixos no són escassos i fan més comprensibles els missatges de l'exposició.

Potser el més destacat d'aquest material és l'esforç que s'ha fet per intentar integrar totes les visions de la Tordera i presentar-la com una unitat de funcionament, i també la insistència —que els textos traspuen— en la necessitat de procurar l'equilibri de la societat humana amb l'entorn natural. Per saber si s'hi ha reeixit, haureu de visitar-la.

Finalment, cal comentar que uns dels condicionants que es varen tenir en compte en l'elaboració de l'exposició va ser que pogués ser itinerant. Tot i que, d'entrada, això imposa certes limitacions, també ha determinat que s'hagin utilitzat materials lleugers, la majoria dels quals poden ser instal·lats en peus de fusta especialment fets per a aquest ús, o també poden ser penjats en parets o plafons de les sales d'exposició.

L'exposició *La Tordera, del Montseny a la Mediterrània* és una producció de l'Ajuntament de Sant Celoni i del Centre de Documentació del Parc natural del Montnegre i el Corredor que ha rebut el suport de la Fundació la Caixa i de l'empresa Netaigua, i s'inclou en el projecte Rius Vius, del Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya. Cal destacar, també, l'esplèndid treball realitzat per l'empresa Serveis Museogràfics i del Patrimoni Signum, tant pel que fa a l'elaboració dels continguts com per la confecció física de l'exposició.

Desembocadura de la Tordera,
entre Malgrat i Blanes.
(Fotografia: Siqui Sánchez.)